

Slika Arižanja, delo neznanega mojstra, pl.o.Opis glej pod
Ljubljana - zgod. razstava slov. slik.str.7.

Stele, XLV, 22.

Zvišali tla okrog cerkve zaradi odtoka vode.

Tlak zvišali za ca 45 cm. Streha sedaj krita s škričjem, ker je opaž pod njim zelo slab, ga je treba odstraniti in nadomestiti kritje iz strešnikov.

Vsa okna nova. Popravila vrat. Zamazati razpoko v oboku cerkve in obnoviti žlebove.

Odlok sreskega poglavarstva Šmarje 12.10. 1926.Br. 13586/8.

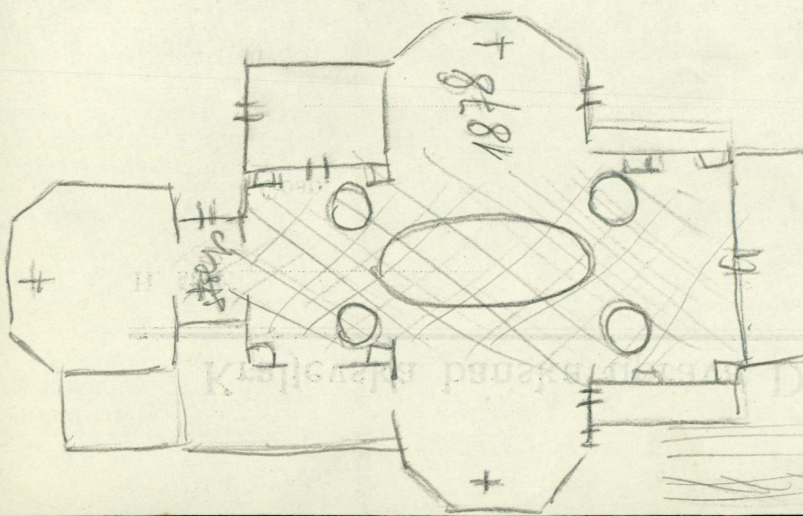
Zvonovi: Veliki, bronasti: Sancta Maria Mater Dei ora pro nobis Anno 1717. Conradus Schneider me fudit Cillilliea Anno 1717. Campana haec fusa est sub Pastore Dño Ioanne Baptista Ivreschitsch ad perpetvam memoriam generosi Dñi Ioannis Alberti Scobl specialis benefactoris campanae huius civi ter optimus et B.V.M. hic centuplum illi aeternā caelesti gloriā recompensare dignetur.

Srednji gotski, lepega liva. O + du + lobsame + ^{sic} ~~4~~vmgm + jvnt = frav + Maria + pit + got + fvr + vns , sledi reljefen 4 nožni zmaj, nato: m + CCCC + XLIII. (Obakrat ista črka, sestav se mu je očividno ponesrečil, podobna črka ~~4~~ samo, da vrha ni) 2 reljefa. Eden stoječ svetnik z nimбом palico v desni in školjko, v levi nerazločen predmet - sv. Jakob. Okrog odtisnjen 3 krat model z dvema psoma v teku. Drugi je velik , lep reljef kronanja Marije. Bog oče in Bog sin z visokima kronama, sedita na široki

tronu. Nad njima plava ob glavha golobček - sv. Duh. "red njima kleči Marija, v lepo drapirani obleki, ki spominja deloma na draperijo Marijine smrti na Muljavi. "če in sin ji polagata krono na glavo. Roki ima sklenjeni v molitvi. Nad reljefom je dvakratni vtisek dveh tekočih psov, spodaj istotako. Zelo lep reljef srede 15. stol.

Mali : Sancta Maria Mater "ei ora pro nobis. Anno 1722. Conradus Schneider Cilliae me fudit. Reljefi M.B. z detetom, lep se zdi iz 17. stol. Sv. Florijan, Jezus na križu in "arija in Janez, Sv. Jakob.

Veliki Kristus na križu Marija in "anez, sv. "akob, M.B. z detetom, sv. Janez Krst. Zelo čepa trta z nageljki, granatami in vavami.

Čerkev je plod mnogih prezidav. Jedro je bržkone ladja z zvonikom, ki predstavlja skupaj običajni tip 13 stol. na Štajerskem, pravokotna ladja in kvadratičen prezbiterij, ki služi obnem za stolp. "se okrog je prizidano in prezidano. Ladja gotovo tudi povečana, ladji je prizidana na vsaki strani po ena kapela, ena pa za zvonikom. "se tri so istodobne, kar dokazujejo pilastri na kamenitih,)

lepih podstavkih iz gorbega črnega marogastega marmorja, na njih so se divdvižali stopnjičasto iz stene ven stoječi pilastri, katerih prednji venstoječi del je bil iz belega domačega marmorja, stranski nazaj stopajočpa iz enakega črnega marmorja kot baze. V str. kapelah so baze arhitektureiz ometa tako, da sta obe kapeli, ki nimata prvotne fine arhitekture pačpozneje prizidani. Kapeli za oltarjem in ladjo pa so od naenkrat in sicerluksuriozno prezidani. Kapiteli teh pilastrov, ki so sorazmerno nizki, aprecej plastično členoviti so iz štuka ter motivom akantovega listnegadvojnega venca spodaj ter volut nad njim. V kapeli je bil tudi zidec nadkapiteli, ki nosi svod iz črnega kamna tako, da je bila arhitektura te ka=pele res plemenita. Kakor se vidi s prižnice je tud zidec ladje iz črnegakamna ima pa nekoliko drugačen profil in je posebno presledek med njim inkapitelom drug, manjši kakor v kapeli. Tudi kapiteli so iz črnega marmormorja, vsaj v ladji, kjer se da to na kora dognati, četudi so močno prebeljeni. Prvotan okna so bila štirioglata, velika z okviri iz peščenastegakamna s profiliranimi strešicami, napušči nad seboj in dobro ohranjena. Enona stopnjicah na kor.

V prezbiterijski kapeli je zanimiva prižnica, vidana v steno s školjkastimi zaključki na vrhu, kar kaže na 17. stol. Vrata od evang. strani pod zvonik imajo letnico 1666. Portal je iz kamna, baza ima okraske z ro= zeto, stilizirano v pravokotnik, drugače preprost profil. Žraven spomenu

iz marmorja s portreti treh bratov duhovnikov- Janeza Blaža, Jurija Inreschizha, postavljen 1735.

Na oboku ladje sredi mnogolista, podolgast štukiran okvir iz sr. 18. stol, leprobo in nad vsakim pilastrom ladje po en bogato rokoko štukiran okvir. Cerkev sedaj gorbo slikana. Precej poškodovanapo potresu. Na vse strani poke. Stuki na svodu kažejo na večje predelave sr. 18. stol. Slikarija cerkeve, kjer je temna ubija.

V stenah zvonika v višjih legah sem našel par profiliranih peščen-
kastih gotskih kamnov. V prezbitერიja pod prižnico je vzdana kamnita ploš-
ča z napisov v lat. majuskuli: MDCCXXI Dni XVII mensis Augusti Quae fuit
Dominica : XI : Pōst pentecosten Ecclesiam hauc et Quatuor altaria So-
lenniter consecravit illustrissimus D^s D^s Georgius Xaverius De Maroti
Episcopus Petinensis et praepositus Rudolphwertensis Ex sub me Ioanne
Baptista Inseschitz Parocho Sanariensi. Nagorbnica Juresiča ob vhodu v
zakristijo v steni zvonika : Alda Will im Gott Ruehen der Woll Ehrwirdi-
ge Herr Ioan Iureschizh der dise Pfarr 39 Jahr administrirt Lebszeiten
Año 1735 hat er auf disen Grabstein zu sich lassen hauen seine zwey liebe
Herren Brieder Blasium und Georgium als Pfarrherrn in Ponikl und Silika
Desen Der erste 14 und Der andere 16 Jahr Caplan bei ihm gewesen der erste
ist im Gott verschiden der 25 Julij 1732 der andere den 20 Martij 1734

Ich als obrige befelhe mich die meinigen und alle christglaubigen seellen
 allen vorbeigehenden in ihr H : Moss opfer und andantiges gebett lebe und
 sterbe und befelhe mein arme Seell in die 5 Wunden unsers H : Jesu Xsti
 und 7 : Schmerzen Mariae : 66117 Año 1737. Die 5 Mensis febr: Na drugi
 strani vrat pod zvonikom je kamen z lepo skupliranim dekorativnim marmor=
 nim podstavkom (volute on listovje) z napisom :

Hic jacet adm Rvd^{us}, ac Doct^{mus} Dominus Mathaeus Vretscher a a : L L :
 & Philosophiae Doctor, olim hic loci uno supra viginti Annos parochus,
 Qui Mathematicae scientiae facile Princeps universam Styriam per multis,
 ac praeprimis Universitatis Graecensis speculam stupende illustravit
 Gnomonices artefacto. Zelum ejus ac pietatem, dum dum hominum enigmae
 tracebunt, saxa loquentur. Calvariae Montem, cum sacellis, sacrisque Do=
 minicae passionis gradibus feliciter erreat. Marianis, & S : Rochi aedi=
 bus & opera, & legato aere ultimum splendorem attulit & Postquam tanta
 sibi posuisset laudum, ac honoris trophea, comuni bonorum omnium cum
 deploratione pridienonis Maii, relicto in terris Corpore In Coehos Corde
 Mlgravit.

Zakristija, ki je novejši prizidek ima na portalu letnico 1878.

Stele, XXXIX, 10.III. 1927, str. 15 - 25.

Na kamniti plošči na menzi odklesano: 17 P.P.R.P.95

Stele, LXXIII, 23.5.1928, str. 2.

Tip sv. Antona, dober barok, močno črviv. Riporoča se napojiti in konservirati ga.

Vprašanje prezidave cerkve bo bržkone enkrat aktualno. Uden konglomerat stavbe, različnih časov, vendar v notranjščini ni novejšega datuma.

Stele, XI, 7.8.1922, str.9.

L.1878 so prizidali cerkvi dve novi kapeli, v istem slogu kot je cerkev.

Fantoni je poslikal prezbiterij ~~inxxelxaltar~~ (al fresco)

Anton But pa je predelal in pozlatil vse oltarje.

Slov.gospodar, 1.1878, 274

(St. Marein bei Erlachstein)

Fara, posvečena Devici Mariji "na jezeru". Božja pot.

Pravilno oreientirana cerkev stoji v dolini sredi trga v n.v. 227 m.

Viri in literatura: Ivan Vreže: Šmarje pri ^oelšah, zgodovina in opis. Šmarje 1923. Klobučarčeva skica iz zač. 17. stol. ; Kronike in arhiva ni. Konservatorska poročila ZUZ in 9.

Cerkev sestavljajo: pravokotna ladja, kateri sta v sredini prizidani 2 enako visoki, poševno zaključeni kapeli, na severni strani pa tudi dohod naprava ~~na~~ empore, ki je mnogo nižji ter sega do fasade. Vleži enako visok in širok 3/8 zaključeni prezbiterij, iznad katerega zapadna dela se dviga prizmatičen zvonik. Medtem ko je v kotu med prezbiterijem in južno kapelo nižja nadstropna zakristija, spremlja vso njegovo severno stran (od severne

kapelle do zaključka) prizidek enake višine kot stopnišče na emporo. Cerkev je torej zanimiv konglomerat raznih stavbnih period. Gradnja je kamenita, pa tudi opečna, ometana. Strehe: Osrednja je enotna, opečna, okoli zvonika pločevinasta, kapel sta strešasti, opečni, severnih prizidkov pulvast, pločevinasti, zakristije pulvast, pločevinasta, zvonika kupolasto-laternalasto-čebulasta, pločevinasta. Cerkev je velika zahtevna ~~xx~~ stavba.

Zunanjščina: Je plod predelav l. 1878. Ladjo, emporino stopnišče, obe kapeli, zakristijo in prezbitერიj obteka zelo nizek, pristrešen talni zidec, nato ladjo, prezbitერიj in kapeli v 2/3 višine prifiliran zidec, vso stavbo pa maltast, bogato profiliran fabion. Prezbitერიj členijo na oglih kameniti pilastri. Sicer je zunanjščina tonirana in nerazčlenjena.

Ladja ima ob fasadi 2 liženi in 2 nizka ~~meraz~~členjena opornika iz opeke. Fasada je sorazmerno pusta. Glavni portal je velik, pp, paličast^o profiliran, ušesast, vendar ima novejšje gladke podboje. Nad gredo, okrašeno s polji, se dviga dvojni križ, okrašen z rozetami. Pred portalom je na 2 stebrih skoneča sedlasta strešica iz l. 1928. Nad zidcem je luneta, v trikotnem čelu v predini 6-ramna zvezda, ob strani 2 okrogli lini, nad njo ppk niša s školjkastim zaključkom.

Severna prizidkova stana ima veliko pp okno s kamenitim okvirjem, severna kapela v zapadni steni preprost pp portal in pp ~~na~~ okno s profiliranima policama nad njim, v zaključnici in v vzhodni podolžnici (nad streho prizidka) luneti, severna ladjina stana nad streho prizidka luneto. Ta prizidek ima 2 pp okni v profiliranih okvirjih v severni in 1 okno v vzhodni steni. Pod vzhodnim oknom je kamenita pdp lina. Prezbitერიj ima v zaključ^{pit}niku in južni steni veliko pp okno s profiliranima policama ter luneto nad zidcem. Južno stolpa je velika, ~~na~~ zidca segajoča ppk veža z luneto zgoraj in pp portalom z letnico 1666 spodaj. Ob straneh portala sta nagrobnika bratov

Jurešičev in Vrečarja, nad portalom pa je ppu okno. Portal je pp, ima rozeta sto okrašeni bazi, je po robu profiliran ter nosi letnico 1666. Nad ppu oknom je baročna freska v usločenem pdp polju. Predstavlja Immaculato, poleg katere je obla, ovita s kačo. Na njej je v plavem upodobljen prvi greh. Levo kelči Rok, kateremu angel drži cvetočo palico. Nagrobnika ob vratih:

Jurešičev kaže zgoraj doprsne portrete vseh 3 bratov, med katerimi plavata angela s klepsidro in lobanjo. Napis se glasi: ALDA WILL IN GOTT RUEHEN DER WOLL EHRWIRDIGE/ HERR JOAN JURESCHIZH DER DISE PFARR 39 JAHR ADMIN S/ TRIERT LEBESZEITEN ANNO 1735. HAT ER AUF DISEN GRAB/ STEIN ZU SICH LASSEN HX HAUEN SEINE ZWEIJ LIEBE HERREN/ BIEDER BLASIUM UND GEORGIUM ALS PFARRHERRN IN PONIKL/ UND SIBIKA DEREN ~~XXXX~~ERSTE 14 UND DER ANDERTE 16 JAHR/ CAPLAN BEI IHM GEWESEN DER ERSTE IST IN GOTT VERSCHIDEN/ DEN 25 JULIJ 1732 DER ANDERE DEN 20. MARTIJ 1734/ ICH ALS DER BEFELHE MICH DIE MEINIGEN UND/ ALLE CHRISTGLAUBIGE SEELEN ALLEN VORBEIGEHE/ DEN IN IHR H. MUSS OPFER UND ANDEGHTIGES /GEBETT LEBE UND STERBE UND BEFELHE/ MEIN ARME SEELL IN DIE 5 WUNDEN/ UNSERES H : JESUS XSTI UND 7 SCHMERZEN MARIAE : OBIIT ANNO/ 1737 DIE 5~~k~~ MENSIS FEER:

DRUGI NAPIS SE glasi: HIC JACET/ ADM RVDUS. AC DOCTMUS DOMINUS/ MATHEUS VRETSCHER/ AA- LL: & PHILOSOPHIAE DOCTOR OLIM NIC LOCI/ UNO SUPRA VIGINTI ANNOS PAROCHUS/ QUI/ MATHEMATICAE SCIENTIAE FACILE PRINCEPS/ UNIVERSAM STYRIAM PERMULTIS, AC PRAEPRIMIS UNIVERSITATIS GRAWCENSIS/ SPECULAM~~EX~~ STUPENDO ILLUSTRAVIT GNOMONICES/ ARTE FACTO/ ZELUM EJUS, AC PIETATEM, / DUM HOMINUM LINGUAE TACEBUNT, /SAXA LOQENTUR. / GALVARIAE MONTEM, CUM SACELLIS, SACRISQUE DOMINICAE PASSIONIS / GRADIPUS FELICITER ERREXIT,/ MARIANIS, & S. ROCHIAEDIBUS & OPERA & LEGATO AERE/ ULTIMUM SPLENDOREM ATTULIT/ &/ POSTQUAM TANTA SIBI POSUISSET LAUDUM, AC HONORIS/ TROPHEA/ COMU- NI ~~REKON~~MBONORUM OMNIUM CUM DEPLORATIONE/ PRIDIE NONIS MAIL, RELICITO IN TERRIS CORPORE/ IN COELOS CORDE MIGRAVIT.

Nagrobnik ima lepo klesan podstavek, sestavljen iz volut in listovja. Zakristija ima preprost pp portal z napisom: 18 M+I 78 ter nad njim pp okno. V južni steni ima po 2 okni (eno spodnje je le nakazano) v vsaki etaži. Kapela je enake koncepcije kot severna, le da ima v zapadni steni še luneto. Južna ladjina stena ima profilirano pp ono s policama in luneto. Zvonik z rustiko v spodnjem delu in lizenami ob robovih, ima konkaven fa-bion, ki se nad urnimi kazališči polkrožno boči. V severni in južni steni ima tik nad prezbiterijevo streho 2 pp linici, nato v vseh stenah 4 pp line, okrašene s cofi ter končno pps zvonove line, okrašene z obeski ter letnicami na vseh 4 straneh, 1804, ko je zvonik dobil sedanjí okras, izveden v ometu.

Notranjščina: Tlak je šamoten in cementen. Zidana pevska empora stopa trape-casto v prostor. Počiva na 2 močnih toskanskih stebrih in 3 križnih obokih. Ima zidano ograjo.

Ladjo členijo 2 para polovičnih pilastrov na profiliranih kamenitih podstav-kih. Pilastri so podvojeni: gornji del je iz belega dožjačega marmorja, spodnji pa iz črnega marogastega marmorja. Kapiteli so sorazmerno nizki, marmornati, a prebeljeni, plastično členoviti ter imajo spodaj motive akantovega dvojnega listnega venca, nad njim pa volute. Kapiteli nosijo nekake ~~bile~~ naklade, nakar sledi ogredje iz črnega marmorja. Torej ima ladja zelo luksuriozna izvedeno svoje členovitosti.

Ladjo pokriva banja s 3 pari sosvodnic. V temenu banje je velik, podolgovat, razgiban štuk - okvir iz srede 18. stol., okrašen z rokajem. V njem je bp freska Marijinega vnebovzvetja iz 2. pol. 19. stol. Na vsaki strani tega polja sta po 2 bogata rokokojska štuk- okvirja s freskami 4 evangelistov. Obe strppni odprtini sta okrašeni z lepo, kovanb, poznobaročno mrežo. Kapeli členijo 3 pari pilastrov (iz malte in štuka), ki so imitacije la-djinih, nato enako ogredje ter banja s parom sosvodnic in 3- štranim

zaključkom. V južni kapeli je vridana plošča z napisom: Cvb DeCano/ Martino Ivan / Istae transVersae/ Capelae ereCtae/ fVerVnt 1878. Od severa kapele ja na ²zapadu preprost ppu vhod na korno stopnišče, na vzhodu pa se razprostira hodnikasti prostor, ki se ~~na~~ odpira v ladjo z visokim ppu lokom, v zvonico za ladjo pa z nižjim pp lokom. Del tega prostora, ob ladji je križno obokan, del ob zvoniku pa nekoliko nižje, banjasto s parom sosovdnic. Ker je prostor ob zvoniku širši kot ob ladji, zato je tu lahko prebit še eden prehod v ladjo. Iz ladje vodi desno gl. oltarja pp portal v zakristijo, oratorij pa se odpira z pdpu oknoma v ladjo in desno kapelo.

Zvonica je križno obokana ter je povezana z visokima ppk lokoma na zapad z ladjo in na vzhod z 5/8 kapelo. To kapelo členijo podobni pilastri kot ladjo, le da so delani iz štuka, kamna in tu in tam marmorja. Kapiteli iz štuka so skoraj enaki, drugačno pa je ogredje, kije tudi iz štuka. Kapelo pokriva kupolasta banja s 5 sosvodnicami. Iz nje vodi na levo preprost pp portal v shrambo, ki je nadak²jevanje severnega prizidka, južno pa so v steno izdolbena spovednica v obliki 3 ppk niš s školjkastimi zaključki, ki so z rešetkama povezana med seboj.

Zakristija ima cementen tlak in 2 prečni banji na traverzi,. V oratorij vodi jo vzdolž vzhodne stene vlomljene stopnice. Oratorij ima opečen tlak in ~~zav~~ faven ometan strop. Shramba ob prezbiteriju ima cementna tla in lesen strop. Iz shrambe je vhod na stransko podstrešje.

Ladjo in vzhodno kapelo krasi groba slikarija, izvedena v baročni tradiciji, v 19. stol., ki pa ni delo iste roke. Ona v kapeli je strejša od laj²ine, izpod katere se kaže starejša, ki je nastala l. 1878, ko so prizidali kapeli. V ladji je poslikana tudi vzhodna stena v obliki fantastičnega oltarnega nastavka.

Na stopnišču, vodečem pa pevsko emporo, je še ohranjeno ladjino baročno pp okno s kamenitim okvirjem in bogato profilirano gredo.

Če resumirano povemo, lahko rečemo: pilastri in ogredje v ladji je iz črne in belega marmorja v ceoti, v vzhodni kapeli je iz kamna in štuka,

tu in tam marmorja in marmorirano v celoti, ~~xxxxxx~~ v stranskih kapelah pa je iz malte in štuka ter precej grobo imitirano, dobro izvedeno je edino v ostenjih obeh slavolokov. Vsekakor je izdelava pilstrov v ladji in vzhodni kapeli, nato obokanje obeh prostorov ~~ter~~ ter vzišča pevske empore nastalo istočasno.

Oprava: Glavni oltar tabernakljskega tipa je marmornat, neoromanski in bp. Nad njim je na zvonničnem loku baldahin na 4 gladkih stebrih s prostoorno in višnisko razgibanim ogredjem. V baldahinu je plastična skupina Marijinega poveličanja. Kronana Marija kleči na oblakih, katere angelčki nosijo v nebo. Tesena plastika, ki je na novo polihromirana, je baročni izdelek iz sredine 18. stol. Ob strani stojita na posebnih volutah Ana in Joahim, novejša nekvalitetna izdelka.

Oltar v vzhodni kapeli je posvečen Mariji rožnega venca. Je baročno komponirano podobarsko delo iz 2. pol. 19. stol. Za oltarjem je pps komponirana reliefna skupina Marije rožnega venca z Dominikom in Klaro, spodaj pa z vernimi dušami v vicah. V vicah trpijo ljudje v plamenih, za nje prostia Dominik in Klara. Relief je zanimivo baročno delo iz 18. stol., a na žalost močno prhel.

Oltar v južni kapeli je tabernakljski in neoromanski. Okoli njega je precej baročnih figur: ogromen Mihael, ob strani manjša Stefan in Florijan,, na 2 konsolah pa Gabriel in Rafael. Vsi kipi so na novo polihromirani ter vsaj trije angeli delo iste roke. Kipi izvirajo baje iz kapele, ki je stala na pokopališču ob nekdanjem tabornem obzidju. Oltar v severni kapeli je tabernakljski in neoromanski. Deizisna skupina na njem z obema Marijama in Knečeposena plastika je tudi baročno delo iz ene obzidnih kapel. ~~Knečeposena~~ nad glavnim oltarjem.

Prižnica je sicer merodno preslikano, toda lepo rokokojsko delo, katere podstavek in ograjo krasi 5 rokajskih pasov, lambrekinasti baldahin pa bogato okrašene razgibane vloute s podstavki iz po 2 angelskih glavice, njih stičišča pa nosi manjši Marijin kip z otrokom v rokah. Med volutami so 4 bogate rokajske kartuše.

Orgelska tridelna omara baročno razgibanega tlorisa in narisa z zaporn elimi rokajskimi ušesi iz konca 18. stol.

Reliefen Križev pot je izdelek Ferdinanda Stuflesserja iz Grūdna. Krstilnik ima lep betvast steber, obraščen z kaktom ter piščalasti bazen, na katerega je montiran nov oktogonalen iz belega marmorja z nastavkom iz 1. pol. 19. stol.

Velika zakristijska omara je baročno povprečno mizarско delo. Klopiso neo-romanske, od spovednic je omeniti le ono v vzhodni kapeli, ki je poanobaročna, okrašena z rokajem in školjkovino. Je konkavno-konveksnega tlorisa ter izoblikuje na vrhu volutasto čelo, okrašeno s školjkovino.

Oprema: Kipi Antona Pad., Franca As., Virila in Metoda (1885), Src Jezusa in Marije so bp.

Steklena lestenca sta eden košat iz 1. pol. 19. stol., drugi ramenast, iz 2. pol. 19. stol.

Medeninasti svečniki so bp, oba mašna zvonca sta zanimivi kovaški deli.

V zakristiji je omeniti: krasen rokokojski kelih, izredno bogato dekoriran in okrašen s 3 reliefu na nogi in 3 na vencu. Reliefu so iz srebra, sicer je kelih pozlačen. Spodaj so prizori iz stare zaveze: Mozes prikliče vodo, brona sta kača in ?, zgoraj pa: Čudež v Kani, Jezus in Samaritanka, Kristus v Naumu. Nogo krasi poleg tega 3 operotničene angelske glavice.

Monštranca je preprostejša, a baročna. Nogo krasi rokaj.

Paramenti so bp.

V oratoriju je omeniti Zveličarja, ki je baročen in misal iz l. 1693. Gotski kelih ima 6- listno nogo, katero obteka grčava vejica, krasi pa vgravirana renesančna ornamentika, zgornji del keliha je nov. Na nogi je napis: Steffan Muella hat khavet disen Khellich von sein aiger engelt und gestift zu unse Fraven. Nevgesura.

Zvonik: -V zvonikovem 1. nadstropju so vidni sledovi 4 ppu lin, katerih vzhodna in zapadna sta razidani. V 2. nadstropju ima severna lina navznoter poševno prirezana robova. V vsej višini zvonika so vidni sledovi prvotnega etažiranja, ohranjene so namreč luknje in deloma celo tramovje. Gornji del zvonika je bil dodelan l. 1804. V njem vise 3 zvonovi: Veliki zvon ima napise: SANCTA MARIA MATER DEI ORA PRO NOBIS ANNO 1717, nato CONRADUS SCHNEIDER FUDIT CILLIAE ANNO 1717 in CAMPANA HAEC FUSA EST SUB PASTORE DNO JOANNE BAPTISTA JURESCHITSCH/ AD PERPETUAM MEMORIAM GENEROSI DNI JOANNIS ALBERTI SCOBEL SPECIALIS BENEFACTORIS/ CAMPANAE HUIUS CUI TER OPTIMUS ET B : V : M : HICCANTUPLUM ET IBI XXXXXAETERNA CAELESTI GLORIA RECOMPENSARE DIGNETUR. Zvon krasijo reliefi: Janeza Krstnika, MB, Deizisne skupine in Roka.

Srednji gotski zvon je lepega liva. Ima napis: O DU LOBSAME FUMGM JUNDFA U MARIA PIT GOT FUR UNS, sledi reliefen štirinogat zmaj in nato letnica: cccc XLIII (1443). Ima 2 reliefa, na enem je stoječ svetnik z nimobm, v desni ima palico in školjko, v levi nerazločen predmet: verjetno je sv. Jakob. Okrog je vtisnjena triktaren model z dvema psoma v teku. Drugi relief je večji in predstavlja Marijino kronanje. BO in B Sin z visokima kronama sedita na širokem tronu, nad njihovima glavama plava Duh v podobi goloba. Pred tronom kleči Marija v lepo drapirani obleki, ki deloma spominja na draperijo Marijine obleke na Muljavi. Oče in sin polagata Mariji krono na glavo. Roki ima Marija sklenjeni v molitvi. Nad reliefom je dvakrat odtisk

dveh tekočih psov, spodaj prav tako. Ta zelo lepi relief je iz 2. četrtine 15. stol.

Na malem zvonu je napis: SANCTA MARIA MATER DEI ORA PRO NOBIS ANNO 1722 in CONRADUS SCHNEIDER CILLIAE ME FUDIT. Ima reliefe MB z otorkom. Je lep relief, po vsem sodeč iz 17. stol., Florijana, Jezusa na križu z Marijo in Janezom, Jakoba in Janeza Krstnika. Zvon ovija zelo lepa trta z nageljčki, granatnim jabolkom in vazami.

Podstrešje: V I. nadstropju severne shrambe se vidi ometana stena prezbitarijater ogali nekega prizidka z ometom na vzhodni in severni steni. Severni prizidek sam ima opečne oboke. Tu se vidita zvonikova severna stena s sledjo slemenaste strehe ter severna stran ladje, ki je bila v baroku povišana kot to dokazuje ohranjeni stolpov omet za njeno povišano steno. Ker je povišana stena ometana, to dokazuje, da sta kapela (ki ni nasproti prizidku ometana) in severni prizidek istočasna, toda mlajša dozidka. Ob severni steni zvonika je bila prislonjena zakristija, katere trikotna sled strehe se pozna na zvoniku, povišana ladjina vzhodna stena je bila nad stičiščem z njeno streho ometana, enako tudi povišana severna stena nad padajočo zakristijsko streho do njene širine. To zakristijo so podprli, ko so zgradili obe kapeli, severni prizidek s sedanjim dostopom na pevsko emporo in zakristijo. Zvonikov zidec, ki zunaj ni viden, opasuje zvonik na cerkvenem podstrešju, je pristrešen ter izpodžlebljen, kar kaže za na prve vplive zgodnje gotike. O tega zidca segajo sledovi 3 slemenastih streh in to na severu, vzhodu in zapadu, ki so dokazi obstoja prvotne zakristije, prvotnega kvadratnega ali polkrožnega poznogotskega prezbitarija in prvotne precej nižje ladje. O zakristiji smo že govorili, ostanki njene vzhodne stene so ohranjeni v severni shrambi, bila je nadstropna. Ladja je v osnovi poznoromanska, le da je bila precej nižja in ravno krita. Povišali in obokali so jo šele v

baroku in to ca 1720. Sedanja vzhodna kapela, ki naliči nekakemu prezbiteriju ter je enako široka kot ladja, je tudi baročni prizidek, ki je bil ob južni steni zvonika povezan s povišano ladjo preko hodnika na mogočnem loku, ob severni strani pa verjetno že takrat z enakim lokom, speljanim nad streho zakristije.

Resume: Cerkev v Šmarju so prvič indirektno omenja l. 1236., ko se imenuje Heinricus sacerdos de Sancta Maria, nato l. 1348. kot St. Marein in l. 1495 kot ponkovska podružnica. Leta 1528. se omenja vikar Janez Tanč, l. 1603. je kaže Clobuccarich v sredi utrjenega taborskega obzidja, samostojna fara je postala l. 1612.

Cerkev je v laji in zvoniku poznoromanska, le da je bila ladja precej nižja in ravno stropana, zvonik tudi nižji (grajen v neurejeni gradnji iz lomljen-
cev), na vzhodu pa je imela kvadraten ali polkrožen prezbiterij. Taka je cerkev ostala do baroka. Po napisni plošči pod prižnico v prezbiteriju, ki govori o posvetitvi cerkve in 4 oltarjev 17. 8. 1721. in po freski pri Sv. Roku iz l. 1738, je bila cerkev v l. četrtni 18. stol. barokizirana. Ladjo so povišali in obokali, na vzhodu prizidali enako široko kapelo ter obe povezali ob severni in južni steni zvonika z mogočnim lokoma in hodnikom. Takrat so predelali zvonico, v katero so naredili južni vhod že l. 1666 ter vdelali pevsko emporo, ki je imela takrat verjetno še leseni dostop ob severni steni zvonika so pri gradnji loka ali upoštevali že obstajajočo zakristijo z oratorijem, ali pa so jo takrat vsaj popolnoma predelali. Zunanjščino so okrasili s kamenito pilastersko arhitekturo, ki je nosila zidec pod lunetami in fabionom. Zvonik so predelali in nekoliko povišali l. 1804., zato so v povišku vdelali peščenčeve profilirane gotske spolije. V letih 1878 -79 so cerkvi prizidali obe kapeli, oba severna prizidka, pri čemer so deloma uporabili ostenje stare zakristije in notranjega loka ter zakristije.

stijo na jugu. Takrat so ji obnovili tudi vso zunanjsčino. Veža pred glavnim portalom je iz l. 1928.

Okolica: Po Klobučariču je cerkev obdajal visok taborni zid, ki se vidi tudi na freski pri sv. Roku. Na vzhodnem delu pokopališča sta stali 2 kapele s čebulastima stolpičema. V jugozapadnem oglu tabora je bila nadstropna stavba z mostovžem, pred južnim obzidjem pa je stala nadstropna stavba z nekakim stolpom in pokrito regizo. Leta 1878. so to obzidje odstranili. Baje je bilo na njem tudi 14 postaj Križevega pota.

Zupnišče je vidno že na freski iz l. 1738. na istem mestu. To je bila velika nadstropna stavba, ki je deloma gotovo ohranjena tudi v sedanji stavbi, katero je postavil prvi šmarski dekan Franc Perian (1784 -1804) l. 1796 -98.

To je lepa 7 x 2 osna nadstropna stavba klasicističnega videza. Ima prostorno, prijetno učinkujočo, prečno ležečo vežo z banjastim obokom, počivajočo na 4 slopih in 4 močnih izstopajočih polyslopih ter na koncu stopnišča.

Portal je velik, klasicističen, je pp s pazduhami in mogočnim čelom.

Vratnice so klasicistične, okrašene z vencem in v nadsvetlobi s kovanjem, ki ponazarja tudi številko 29. Kaplanija h. št. 22. je nadstropno, 5 x 2 osno poslopje s kamnoseško obdelanim pp portalom.

Konservatorske opombe: Cerkev je v redu vzdrževana.

Ostalo: Do Jožefa II. sta bili v šmarski okolici 2 filiali, ki sta v 19. stol. propadli in to sv. Filipa v Prelogah ter Karla Poromejskega v Jelšah. Šmarje je postalo trg l. 1875. V trgu je omeniti nekaj pomembnejših hiš: H. št. 7. : "Ferlinčeva hiša", sedaj Zdravstveni dom, ima poslikano vežo v baročno-romantični maniri. V osrednjem medaljonu na stropu je naslika na Znanost s sovo, baklo in masko, v kotih 4 mali madaljoni s puhti, na straneh

3 grisailli z ženami s snopom, sadjem in rogom izobilja ter 17 portretov slovenskih velikih mož. Slikarija je iz 2. p ol. 19. stol. ter spomenik slovenskega preporoda. Hiša je sicer pritlična terk ima neorenesančno zunanjščino.

H. št. 11. : To je nadstropna , 5 x 4 osna stavba, lepo komponirana ter s kamnoseškim ppk portalom v pp okvirju.

H. št. 21. : To hišo je volil dr. Hugo Kartin (1866 - 1895) šmarski posejilnici ter v njej živel med leti 1883 - 1889. Anton Aškerc, ko je kaplanoval v Šmarju. Dr. Kartinu in Aškercu sta vridani zato v hišo 2 spominski plošči. Pokopališče in kapela v okolici so bp.

Opombe: Iz šmarskega področje je bilo precej velikih mož, tako: iz Kalobja Jože Virk, pesnik "Drobtinic", iz Šentjurja brata Ipavca, V. Orožen, komponist pesmi Slovo od lastovke in Kje si moje rožice ter dr. Ripšl, pesnik "dravičk", iz Šloma A. M. Slomšek, na Ponikvi je živel in deloval Davorin Trstenjak, iz Hotunj je bil Blaž Kocen, iz Mestinj dr. Jakob Sket in iz Šmarja Franc Skaza, dobrotnik dijakov, soustanovitelj mariborske tiskarne, delovala pa sta dr. Josip Vošnjak ca 1870 in A. Aškerc med 1883- 1889.

Grad Jelše po Steletovih zapiskih iz l. 1928.

2 pokrajinski sliki iz 2. pol. 19. stol. sta signirani E. Boehm.

Jedilnica je v mustimasknem slogu, isto sprejemnica & stebri. V istem slogu je tudi opožarna: "birka divjaškega in orientalskega orožja, mumije, egip-tovske starine, lesene figuralne rezbarije divjakov, mamiije malih živali. V l. nadstropju je velika prvokotna veža z neškastim obokom, pokritim s stukaturo iz 1. pol. 18. stol. Stene se končujejo v dvojnem zidcu z ravnim pasom v sredini. Na sredi vsake stranice je v tem pasu po 1 šlem, ob straneh sta trofeji in po 2 puta. V kotih in na ozadju trofej po 1 sedeč Turek. Na sredi gornjega nadzidka je po 1 putto z rogom izobilja, v kotih je po 1

sedeč orel, ki steza kljun navzgor. Svod se deli v 3 dele. Spodnji nad nadzidkom, vsebuje v sredi vsake stranice po 1 prazen baročen okvir z doprsno vojaško podobo s šelado; na daljših stopnicah sedi po 1 petelin. Od okvija se na vsaki strani širi baročno vejevje. V 4 kotih so trofeje z vojaško opravo, ob strani sta 2 baročna vojaka, eden trobi drugi tolče na p vke. Drugi pas je nad tem pašom in med temenskim ovalnim okvirjem. V vsakem oglu je po 1 baročen okvir s ptičem na vrhu. Vmes pa so po stopnicah prepleta baročno vejevje s sovo in nekim drugim ptičem. Na ozkih stranicah sta po 2 ptiča skupaj. V okvirjih oglov je po 1 alegorična slika, slikana rdečerjavo. Brškone so prikazani 4 elementi: Voda z ribiči, zrak s pticami, zemlja z jelenom in ogenj s fenixom na gori, ogenj je tudi v ozadju pokrajine. Pet baročnih vrat s kamenitimi portali in starimi oboki vodi v stranske sobe. Nad kaminom je štukatura iz baročnega listovja, ptic in putov, ki drže vence in imperatorskega doprsja. Ozadje tvorijo trofeje. Po stnah so umetniške male pomembni, a po oblekah zanimivi portretne R Gaisruck. Vseh portretov je 13. V levi sobi poleg veže je lepa baročna peč iz 1. pol. 18. stol. Peč je bela. V neki drugi sobi je lepa, okrogla peč iz konca 18. stol. v empirskem slogu. Ta soba ima strop štukiran z zvezdnatim okvirjem, v sredi je grobaxfenska freska, ki predstavlja bradatega moža, ki prde in ženo, ki sedi na desni in objema gorjačo. Verjetno je predstavljen Heraklej. Na gflu med steno in tem ~~ostrenjem~~ ^{okroglin} delom, je bogata baročna štukatura iz iste dobe kot v veži. Okoli in okoli se plete značilna baročna trak, vse je pokrito z baročno trto s cvetovi in listi. V vsakem kotu in v sredi vsake stranice je po 1 polplastična vaza z bogatim, čisto plastičnim sedaj barvanim šopom cvetic.

Slika nad stopniščem predstavlja zmago grofa Herbersteina nad kmeti pri Brežicah 11 1515.

V eni spodnjih sob visi slika opl, predstavljajoča 3 ~~okolenske~~ osebe: sredr nosi v skledi neke vrste cmoke, na levi je oseba na ulici, ki ^{se} mu prejšnja smehlja je ponuja kos iz sklede, tretji mož je bradat in ima steklenico

ter skledico polno vina. Slika je slaba, je pa kulturno-zgodovinsko zanimiva in iz 17. stol.

V stranskem traktu je v pritličju mala kapela v muslimanskem slogu. Na straneh so napisi v staroslovanskem jeziku in cirilici. Baje je slika na stropu v veži in ti napisi so dali Aškercu pobudo za njegovo Staro pravdo. V vrtu so kipi 4 letnih časov iz srede 18. stol.

Pod prižnico je vridana plošča, ki ima napis: MDCCXXI DIEXVII/ MENSIS AUGUSTI QUAE FUIT/ DOMINICA XI: POST PENTECOS/ TEN ECCLESIAM HANC ET / QUATORUM ALTARIA SOLE/ NITER CONSERVAVIT/ ILLISSIMUS DNUS: DNUS/ GEORGIUS XAVERIUS DE/ MAROTI EPISCOPUS PET/ NENSIS ET PRAEPOSITUS / RUDOLPHWERTENSIS & 6 / SUB ME IOANNE BAPTISTA/ IURESCHITZ PAROCHO/ - SAMARIENSI --.

Tlak v cerkvi je dvignjen za ca 1 m zaradi delovanja talne vlage. Vse 4 ladjske luneta krasi obrobni štuk, ki tvori v temnih kartuše. Štuk je podoben onemu pri Roku.

J. Curk: Celjska topografija(Šentjur), rkp. str. 150 - 154., zapiski 1960.

Pfarre St. Marien (bei Erlachstein): Urbar 1690, Inventare von 1815 und 1816.

J. Wallner: Eine archivalische Nachlese in Landstrass und Sitich.

MMK. III. 1890., S. 212.